

ابوصفره ظالم بن سارق

ابوصفره ظالم بن سارق نیای خاندان آل‌مهلب می‌باشد؛ این خاندان خاندانی اصلاً ایرانی‌نژاد منسوب به مهلب بن ابی‌صفره که در اوایل ظهور اسلام برآمد و لااقل تا سده ۱۳ قمری/۱۳ میلادی امیران، وزیران، شاعران و دانشمندی از آن برخاستند.

فهرست مندرجات

۱ - معرفی اجمالی

۱.۱ - نام عربی

۲ - مذهب ابوصفره

۳ - ابوصفره در جنگ با شهرک

۴ - گرایش به حضرت علی

۵ - پانویس

۶ - منبع

معرفی اجمالی

نیای خاندان آل‌مهلب مردی بافنده از مردم خارک بود به نام بَسْرَه یا بَسْفَرَه (بسیار فره) که در منابع عربی از او به شکل بَسْرَه پسر بهیوژان [۱] احمد بن عمر ابن رسته، الاعلاق النفیسه، ج ۱، ص ۲۰۶، به کوشش یان دخویه، لیدن، ۱۸۹۱م. و فسخرء

[۲] ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۱۴، ص ۴۵۲، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.

[۳] محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ج ۷، ص ۱۰۱، به کوشش احسان عیسی، بیروت، دار صادر. یاد شده است که به عُمان رفت و ادعا کرد که از قبیله اُزد است.

[۴] یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۲، ص ۳۳۷، به کوشش فریدیناند ووستفالد، لایپزیک، ۱۸۶۶-۱۸۷۰م. از همین رو نویسندگان بعدی بدون اشاره به این معنی، او را از قبیله اُزد دانسته و نیش را تا اُزد رسانده‌اند.

[۵] احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابه فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۳۲۸ق.

[۶] ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۱۴، ص ۴۴۱، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.

[۷] ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۱۸، ص ۹، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.

← نام عربی

بسیاری از نویسندگان متقدم، نام عربی مشهور او را به اختلاف، «ابوصفره» ظالم بن سارق یا قاطع بن ظالم [۸] احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابه فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۳۲۸ق. یا سَرَّاق

[۹] محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ج ۷، ص ۱۰۱، به کوشش احسان عیسی، بیروت، دار صادر.

یا غالب بن سَرَّاق

[۱۰] ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۲۰، ص ۲۶۳، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.

نوشته‌اند، در حالی که اصفهانی

[۱۱] ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۲۰، ص ۲۶۳، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.

به استناد شعر **کعب الاشقری**، ابوصفره را نام عربی شنلس یا ظالم، پسر مرداداء (ظاهرأ: مرد ازاد) و نواده فسخرء دانسته است و یاقوت حموی [۱۲] یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۲، ص ۳۳۷، به کوشش فریدیناند ووستفالد، لایپزیک، ۱۸۶۶-۱۸۷۰م.

ابوصفره را معرب بسخره دانسته است، در حالی که ابن حجر

[۱۳] احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابه فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۳۲۸ق.

بر آن است که این نام را پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) به سبب ردای زرد رنگی که بسخره به هنگام بیعت در حضور وی بر تن داشت، به او داد. بهرغم این روایت (که براساس روایتی دیگر دیدار ابوصفره از پیامبر را نادرست پنداشته و انتخاب این نام را از سوی **عمر بن خطاب** دانسته است.)

مذهب ابوصفره

معلوم نیست که ابوصفره دقیقاً چه زمانی به دین اسلام گرویده است. با این همه گفته‌اند که او نیز در زمره مرتدان عرب بود که در روزگار خلافت ابوبکر از دادن زکات سرباز زدند و در جنگ با نیروهای خلیفه شکست خوردند. براساس روایتی دیگر، ابوصفره وقتی به اسارت مسلمانان افتاد، هنوز نوجوانی نابالغ بود. ابوبکر که می‌خواست همه اسیران را به گناه ارتداد از دم تیغ بگذرانند، به توصیه عمر از این کار منصرف شد و آنان را آزاد ساخت.

[۱۵] احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابة فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۱۳۲۸ق.

[۱۶] عبدالله بن مسلم ابن قتیبه، المعارف، ج ۱، ص ۳۹۹، به کوشش ثروت عکاشه، قاهره، ۱۹۶۰م. و به قولی به زندان‌شان افکند.

[۱۷] محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ج ۷، ص ۱۰۲، به کوشش احسان عیسی، بیروت، دار صادر.

این خلکان

[۱۸] ابن خلکان، وفیات الاعیان، ج ۵، ص ۳۵۱، به کوشش احسان عیسی، بیروت، ۱۳۹۸ق، فهرست.

در درستی این روایت سخت تردید کرده و بر آن است که ابوصفره در میان آن اسیران نبوده و اصلاً ابوبکر را ندیده است. گذشته از آن وی می‌افزاید: چگونه ابوصفره در سنین نوجوانی به اسارت سپاه خلیفه درآمد در حالی که پسرش مهلب در روزگار پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌الوسلم) و مقارن فتح مکه زاده شده بود.

[۱۹] احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابة فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۱۳۲۸ق.

ابوصفره در جنگ با شهرک

به هر حال ابوصفره که به خدمت عثمان بن ابی‌العاص امیر عمان و بحرین پیوسته بود، در سال ۲۳ق/۶۴۴م همراه حکم بن ابی‌العاص برادر عثمان، به جنگ با شهرک که هنوز در فارس با مسلمانان سخت مخالفت می‌ورزید، به توج رفت و فرماندهی بخشی از سپاه حکم را به عهده گرفت.

[۲۰] محمد بن جریر طبری، تاریخ، ج ۱، ص ۲۶۹۹، به کوشش یان دخویه، لینن، ۱۸۸۳-۱۸۸۵م، فهرست.

چنین می‌نماید که ابوصفره پس از عزل شدن عثمان بن ابی‌العاص از امارت بحرین و عمان، با او به بصره رفته و در همان شهر اقامت گزیده است.

[۲۱] احمد بن عمر ابن رسته، الاعلاق النفیسه، ج ۱، ص ۲۰۶، به کوشش یان دخویه، لینن، ۱۸۹۱م.

از آن پس خبر چندانی از او در دست نیست.

گرایش به حضرت علی

چنین می‌نماید که ابوصفره به علی بن ابیطالب (علیه‌السلام) گرایش داشته، زیرا از شرکت قبیله‌اش در جنگ جمل بر ضد علی (علیه‌السلام) اظهار دلالتگی می‌کرد

[۲۲] عزالدین ابن اثیر، الکامل، ج ۲، ص ۳۶۳، بیروت، ۱۴۰۲ق، فهرست.

گفته‌اند ابوصفره در راه صفین درگذشت

[۲۳] عزالدین ابن اثیر، الکامل، ج ۲، ص ۳۶۳، بیروت، ۱۴۰۲ق، فهرست.

پس می‌بایست در سال ۳۷ق/۶۵۷م درگذشته باشد.

پانویس

۱. احمد بن عمر ابن رسته، الاعلاق النفیسه، ج ۱، ص ۲۰۶، به کوشش یان دخویه، لینن، ۱۸۹۱م.
۲. ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۱۴، ص ۴۵۲، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.
۳. محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ج ۷، ص ۱۰۱، به کوشش احسان عیسی، بیروت، دار صادر.
۴. یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۲، ص ۳۳۷، به کوشش فریدناند ووستفالد، لایپزیک، ۱۸۶۶-۱۸۷۰م.
۵. احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابة فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۱۳۲۸ق.
۶. ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۱۴، ص ۴۴۱، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.
۷. ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۱۸، ص ۹، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.
۸. احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابة فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۱۳۲۸ق.
۹. محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ج ۷، ص ۱۰۱، به کوشش احسان عیسی، بیروت، دار صادر.
۱۰. ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۲۰، ص ۲۶۳، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.
۱۱. ابوالفرج اصفهانی، الاغانی، ج ۲۰، ص ۲۶۳، بیروت، ۱۹۷۰م، فهرست.
۱۲. یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۲، ص ۳۳۷، به کوشش فریدناند ووستفالد، لایپزیک، ۱۸۶۶-۱۸۷۰م.
۱۳. احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابة فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۱۳۲۸ق.
۱۴. احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابة فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۱۳۲۸ق.
۱۵. احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، الاصابة فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۸۵، بیروت، ۱۳۲۸ق.
۱۶. عبدالله بن مسلم ابن قتیبه، المعارف، ج ۱، ص ۳۹۹، به کوشش ثروت عکاشه، قاهره، ۱۹۶۰م.
۱۷. محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ج ۷، ص ۱۰۲، به کوشش احسان عیسی، بیروت، دار صادر.

۱۴. [↑ ابن خلیکان و وفیات الاعیان، ج ۵، ص ۱۵۱، به کوشش احسان علی، بیروت، ۱۳۹۸ق، فهرست](#)
[↑ محمد بن جریر طبری، تاریخ، ج ۱، ص ۲۶۹۹، به کوشش یان دخویه، لیدن، ۱۸۸۳-۱۸۸۵م، فهرست.](#)
۲۰. [↑ احمد بن عمر ابن رسته، الاعلاق النفیسه، ج ۱، ص ۲۰۶، به کوشش یان دخویه، لیدن، ۱۸۹۱م.](#)
۲۱. [↑ عز الدین ابن اثیر، الکامل، ج ۳، ص ۳۶۳، بیروت، ۱۴۰۲ق، فهرست.](#)
۲۲. [↑ عز الدین ابن اثیر، الکامل، ج ۳، ص ۳۶۳، بیروت، ۱۴۰۲ق، فهرست.](#)

منبع

[دانشنامه بزرگ اسلامی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، برگزفته از مقاله «آلمهلب»، ج ۲، ص ۴۷۳.](#)